

Lausunto hallituksen esityksestä HE 93/2026 vp (avoimen korkeakoulutuksen opintosetelikokeilu)

Hallituksen esityksessä ehdotettu opintosetelikokeilu kohdistuu tärkeään ja tunnistettuun koulutuspoliittiseen kysymykseen: toisen asteen ja korkeakoulutuksen välisen siirtymän tukemiseen sekä nuorten koulutustason nostamiseen. Tavoite tarjota nuorille maksuton, matalan kynnyksen mahdollisuus tutustua korkeakouluopintoihin ilman ensikertalaisaseman menettämisen riskiä on perusteltu ja vastaa monin tavoin nuorten koulutusvalintoihin ja siirtymävaiheeseen liittyviin haasteisiin.

Esityksen keskeinen oletus siitä, että opintomahdollisuuden tarjoaminen itsessään ohjaa nuoria tarkoituksenmukaisiin koulutusvalintoihin ja vahvistaa siirtymää tutkintokoulutukseen, edellyttää tarkempaa tarkastelua. Tutkimus osoittaa, että siirtymä korkeakouluun on monille kuormittava vaihe ja että opintoihin kiinnittyminen sekä hyvinvointi rakentuvat yksilöllisten valmiuksien, oppimisen itsesäätelyn ja tarjolla olevan tuen vuorovaikutuksessa (Postareff ym., 2017; Räisänen ym., 2020). Tämän vuoksi kokeilun vaikutuksia ei voida arvioida vain osallistumismahdollisuuksien lisääntymisen perusteella, vaan sen perusteella, millaisia oppimisen ja kiinnittymisen mahdollisuuksia se tuottaa.

Nuorten hyvinvointi ja opintoihin kiinnittyminen

Opintosetelikokeilu kohdistuu siirtymävaiheeseen, jonka tutkimus tunnistaa erityisen herkäksi ja kuormittavaksi. Korkeakouluopintojen alkuvaiheessa opiskelijoilta edellytetään itsenäisen opiskelun taitoja ja kykyä säädellä omaa oppimistaan tilanteessa, jossa aiempi ulkoinen ohjaus vähenee merkittävästi. Tämä siirtymä on monille haastava, ja siihen liittyy korostunut riski epävarmuudelle ja opiskelu-uupumukselle.

Opintoseteli voi parhaimmillaan tukea nuorten hyvinvointia tarjoamalla kokemuksia opintojen etenemisestä, pärjäämisestä ja mahdollisuuden hahmottaa omaa suuntaansa. Jos opinnot kuitenkin koostuvat hajanaisista ja toisistaan irrallisista opintojaksoista, ne eivät välttämättä tue kokemusta merkityksellisestä etenemisestä, vaan voivat lisätä epävarmuutta omasta suunnasta ja kyvystä suoriutua korkeakouluopinnoista.

Samalla on syytä korostaa, että opintoseteli perustuu vahvasti oletukseen opiskelijan itseohjautuvuudesta. Suomalaisissa korkeakouluissa tehty tutkimus osoittaa, että opiskelijoiden itsenäiseen opiskeluun, ajanhallintaan ja oppimisen itsesäätelyyn liittyvät valmiudet vaihtelevat, kehittyvät opintojen aikana ja ovat yhteydessä sekä oppimisympäristön tarjoamaan tukeen että opiskelijoiden kuormitukseen (Parpala et al., 2017; Räisänen et al., 2020). Oppimisen itsesäätely kehittyy vähitellen, ja monet opiskelijat tarvitsevat siihen ohjausta ja tukea (Räisänen et al., 2021).

Myös opintojen toteutustapoihin liittyvät haasteet on syytä tunnistaa. Avoimen korkeakoulutuksen tarjonta painottuu usein verkko- ja etäopintoihin, jotka edellyttävät korostetusti itsesäätelyä ja opiskelutaitoja. Erityisesti heikommilla opiskelutaidoilla tällainen opiskeluympäristö voi lisätä epäonnistumisen kokemuksia ja kuormitusta. Näin opintosetelikokeilun vaikutukset hyvinvointiin voivat olla kaksisuuntaisia: osa nuorista saa onnistumisen kokemuksia, mutta osalle kokemus voi muodostua kuormittavaksi.

Yhteenveto ja suositukset: Opintosetelikokeilun vaikutukset nuorten hyvinvointiin eivät ole yksisuuntaisia. Kokeilu voi parhaimmillaan vahvistaa opiskelijan toimijuutta, opintoihin kiinnostumista ja kokemusta opinnoissa pärjäämisestä. Toisaalta ilman tarkoituksenmukaisia rakenteita, toteutuksia ja riittävää tukea se voi lisätä epävarmuutta ja kuormitusta erityisesti niillä opiskelijoilla, joiden opiskelutaidot ja itsesääätelyvalmiudet ovat vielä kehittymässä.

Kokeilussa tulisi varmistaa, että:

- opintosetelin kautta tarjottavat opinnot muodostavat opiskelijan näkökulmasta selkeitä ja mielekkäitä kokonaisuuksia ja oppimiskokemuksia
- tarjonnassa huomioidaan määrän lisäksi pedagoginen laatu
- opiskelijoille tarjotaan riittävä tuki opiskelutaitoihin, itsesääteilyyn ja opintoihin kiinnostumiseen (esimerkiksi tarjoamalla valmentavia opintoja osana avoimen korkeakoulun tarjontaa).

Koulutustason nostaminen ja opintopolkujen rakenne

Opintosetelikokeilun keskeinen strateginen tavoite on lisätä siirtymää korkeakoulutukseen ja nostaa koulutustasoa. Tämän tavoitteen kannalta ratkaiseva kysymys ei ole pelkästään se, kuinka moni nuori osallistuu opintoihin, vaan se, muodostavatko nämä opinnot polun tutkintokoulutukseen.

Opiskelijavalintatilastojen perusteella avoimen korkeakouluopetuksen kautta tutkintokoulutukseen siirtyy suhteellisen pieni osa opiskelijoista. Tämä viittaa siihen, että pelkkä opintomahdollisuus ei vielä tuota systemaattista siirtymää tutkintoon. Opintoseteli voi lisätä opintosuorituksia, mutta ilman rakenteellista kytkentää tutkintokoulutukseen sen vaikutus koulutustason nostamiseen voi jäädä rajalliseksi.

Keskeinen haaste liittyy opintojen laajuuteen ja rakenteeseen. Opintosetelin mahdollistama 30 opintopisteen kokonaisuus jää selvästi alle monien polkuopintojen laajuuden, jolloin opiskelija voi suorittaa merkittävän määrän opintoja ilman selkeää jatkumoa tutkintokoulutukseen.

Samalla on tärkeää tunnistaa, että yksittäisten opintojaksojen suorittaminen voi joillekin nuorille olla erittäin hyödyllistä. Mahdollisuus tutustua eri alojen opintoihin voi auttaa hahmottamaan omaa kiinnostusta, vahvistaa koulutusvalinnan varmuutta ja tukea oman suunnan löytämistä. Tällä lienee kuitenkin rajallisempi vaikutus koulutustason nousuun.

Juuri tästä syystä olisi tärkeää, että korkeakoulujen tarjonnasta on mahdollista tunnistaa selkeitä opintokokonaisuuksia, jotka eivät ainoastaan mahdollista tutustumista korkeakouluopintoihin vaan avaavat väyliä tutkintokoulutukseen. Pedagogisesta näkökulmasta opiskelijoiden sitoutumista tukee kokemus siitä, että opinnot muodostavat selkeän kokonaisuuden ja etenevät kohti tavoitetta.

Yhteenveto ja suositukset: Kun tavoitteena on aidosti koulutustason nostaminen, ratkaisevaa ei ole opintosuoritusten määrä vaan se, johtavatko opinnot tutkintokoulutukseen. Ilman selkeää rakenteellista yhteyttä tutkintopolkuun on olemassa riski, että kokeilu lisää opintosuorituksia ilman merkittävää vaikutusta tutkintoon johtaviin siirtymiin.

Kokeilun jatkovalmistelussa tulisi:

- vahvistaa opintosetelin kytkentää tutkintokoulutukseen johtaviin polkuihin
- tarkastella, voisiko tutkintokoulutukseen johtavia avoimen polkuja rakentaa nykyistä joustavammin myös 30 op opintokokonaisuuksien pohjalle, tai kehittää vaiheittaisia siirtymämalleja, joissa 30 op kokonaisuus voisi toimia ensimmäisenä askeleena kohti tutkintokoulutusta.
- seurata kokeilun vaikuttavuutta nimenomaan tutkintosiirtymien näkökulmasta.

Ohjaus ja opiskelijoiden erilaiset valmiudet

Ilman riittävää ohjausta kokeilu voi hyödyttää ensisijaisesti niitä nuoria, joilla on jo valmiiksi vahvat opiskelutaidot ja kyky toimia itseohjautuvasti, kun taas eniten tukea tarvitsevat nuoret voivat jäädä hyödyn ulkopuolelle tai kokea lisää kuormitusta. Lakiehdotuksessa on perustellusti tunnistettu ohjauksen merkitys sisällyttämällä korkeakouluille velvoite järjestää opintoihin hakeutumiseen ja niiden suorittamiseen liittyvää ohjausta. Ohjausvelvoitteen sisältö ja toteutuksen vähimmäistaso jäävät kuitenkin avoimiksi. Samalla on tarpeen kiinnittää huomiota ohjauksen toteutumisen yhdenvertaisuuteen. On olemassa riski, että ohjauksen määrä ja laatu vaihtelevat korkeakoulujen välillä, mikä voi johtaa opiskelijoiden eriarvoiseen asemaan. Tästä syystä olisi perusteltua määritellä opintosetelikokeiluun liittyvälle ohjaukselle selkeät kriteerit, jotka koskevat sekä ohjauksen saatavuutta että sen sisältöä.

Lisäksi kokeilun nopea toimeenpanoaikataulu voi aiheuttaa korkeakouluille käytännön haasteita ohjauksen, opiskelijapalveluiden ja järjestelmien toimivuuden näkökulmasta. Jos toteutuksen käytännön edellytyksiä ei ehditä rakentaa riittävän huolellisesti, on vaarana, että opiskelijoiden kokemus ohjauksesta ja palveluiden saavutettavuudesta vaihtelee merkittävästi korkeakouluittain.

Keskeinen kysymys liittyy myös ohjauksen jatkuvuuteen siirtymävaiheessa. Opintosetelikokeilu sijoittuu toisen asteen ja korkeakoulutuksen rajapintaan, mutta ohjaus rakentuu edelleen pitkälti erillisistä järjestelmistä. Tämän vuoksi olisi tärkeää tarkastella, miten toisen asteen koulutuksen ja korkeakoulujen välistä ohjausyhteistyötä voidaan konkreettisesti vahvistaa, esimerkiksi yhteisten ohjauskäytäntöjen sekä vastuun selkeämmän jakautumisen kautta.

Yhteenveto ja suositukset: Kokeilun onnistuminen riippuu olennaisesti ohjauksesta. Ilman riittävää tukea kokeilu voi vahvistaa opiskelijoiden välistä eriytymistä hyödyttämällä eniten niitä, joilla on jo valmiiksi vahvat opiskelutaidot ja itseohjautuvuuden valmiudet.

Tämän vuoksi olisi perusteltua:

- määritellä opintosetelikokeiluun valtakunnalliset vähimmäiskriteerit ohjauksen saatavuudelle ja sisällölle
- selkiyttää toisen asteen koulutuksen ja korkeakoulujen välistä ohjausyhteistyötä ja vastuita
- varmistaa, että korkeakouluilla on riittävät käytännön edellytykset toteuttaa kokeilu toimivasti ja yhdenvertaisesti

- ☐ varmistaa, että ohjauksen toteutuminen on opiskelijoille yhdenvertaista korkeakoulusta riippumatta.

Kokeilun yhdenvertaisuusvaikutukset

Opintosetelikokeilun voidaan katsoa edistävän yhdenvertaisuutta poistamalla taloudellisia esteitä osallistumiselta, mutta siihen liittyy myös keskeisiä rajoitteita. Ensinnäkin kohderyhmän rajausta jättää ulkopuolelle nuoria, joilla on useampi vuosi toisen asteen tutkinnon suorittamisesta. Juuri nämä nuoret voivat olla tilanteessa, jossa epävarmuus ja koulutuksellinen irtautuminen ovat kasautuneet. Mikäli opintosetelikokeilu ei tavoita tätä ryhmää, on tärkeää arvioida, millaisia muita toimenpiteitä heidän koulutukseen siirtymisensä tukemiseksi tulisi kehittää. Lisäksi kokeilun käytännön toteutukseen liittyvät erot korkeakoulujen järjestelmissä ja palveluissa voivat johtaa siihen, että opintosetelin hyödyntämismahdollisuudet eivät ole opiskelijoille yhdenvertaisesti saavutettavissa.

Toiseksi kokeilu rajautuu suomen- ja ruotsinkieliseen opetukseen, mikä on yhdenvertaisuuden näkökulmasta ongelmallista. Osa nuorista rakentaa koulutuspolkuaan englanninkielisten tai muuten monikielisten opintojen varaan, jolloin rajausta kaventaa heidän mahdollisuuksiaan hyödyntää opintoseteliä.

Yhteenveto ja suositukset: Vaikka opintosetelikokeilu voi lisätä yhdenvertaisuutta poistamalla taloudellisia esteitä, sen kohderyhmärajaukset voivat samalla jättää ulkopuolelle ryhmiä, jotka voisivat erityisesti hyötyä matalan kynnyksen korkeakoulumahdollisuuksista.

Jatkovalmistelussa olisi tärkeää:

- ☐ arvioida kokeilun ulkopuolelle jäävien nuorten tilannetta (erityisesti nuoret, joilla on useampi väli vuosi, ja joiden opiskelukieli ei ole suomi)
- ☐ tarkastella kohderyhmärajausten vaikutuksia koulutukselliseen yhdenvertaisuuteen.

Johtopäätökset

Opintosetelikokeilu on tavoitteeltaan perusteltu ja voi parhaimmillaan tukea nuorten hyvinvointia ja siirtymää korkeakoulutukseen. Sen onnistuminen ei kuitenkaan riipu pelkästään osallistumismahdollisuuksien lisäämisestä, vaan ennen kaikkea siitä, millaisia oppimisen ja kiinnittymisen edellytyksiä kokeilu luo.

Keskeinen riski on, että ilman koherentteja opintopolkuja, riittävää ohjausta ja rakenteellista kytkentää tutkintokoulutukseen kokeilu lisää opintosuorituksia ilman, että se nostaa koulutustasoa. Samalla on mahdollista, että osa nuorista hyötyy kokeilusta, mutta heikommat opiskelu- ja säätelytaidot omaavat nuoret saattavat kokea epävarmuutta ja kuormitusta, mikäli opintojen sujuvuudessa ja etenemisessä ilmenee haasteita.

Tästä näkökulmasta kokeilun jatkokehittämisessä tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten opinnot jäsentyvät kokonaisuuksiksi, miten opiskelijoiden erilaiset valmiudet huomioidaan ja miten siirtymä tutkintokoulutukseen rakennetaan osaksi opintopolkuja.

Koska kyse on kokeilusta, sen yhteyteen tulisi rakentaa *systemaattinen tutkimus- ja arviointikokonaisuus*. Erityisen tärkeää olisi tarkastella vaikutuksia nuorten hyvinvointiin, opintoihin kiinnittymiseen, tutkintokoulutukseen siirtymiseen, ohjauksen toimivuuteen sekä koulutukselliseen yhdenvertaisuuteen.

Hämeenlinnassa 25.5.2026



Liisa Postareff

KT, dos. (yliopistopedagogiikka)

Yksikön johtaja, Korkeakoulupedagogiikan tutkimus- ja kehittämissyksikkö

Hämeen ammattikorkeakoulu

Lähteet:

Parpala, A., Asikainen, H., Ruohoniemi, M., & Lindblom-Ylänne, S. (2017). The relationship between the development of time and effort management and experiences of the teaching-learning environment in a university context. *International Journal of Learning and Change*, 9(2), 170-184.

Postareff, L., Mattsson, M., Lindblom-Ylänne, S., & Hailikari, T. (2017). The complex relationship between emotions, approaches to learning, study success and study progress during the transition to university. *Higher Education*, 73(3), 441-457.

Räisänen, M., Postareff, L., & Lindblom-Ylänne, S. (2021). Students' experiences of study-related exhaustion, regulation of learning, peer learning and peer support during university studies. *European Journal of Psychology of Education*, 36(4), 1135-1157.

Räisänen, M., Postareff, L., Mattsson, M., & Lindblom-Ylänne, S. (2020). Study-related exhaustion: First-year students' use of self-regulation of learning and peer learning and perceived value of peer support. *Active Learning in Higher Education*, 21(3), 173-188.